

TALLER PARTICIPATIU

Jornades Energia i Territori al Penedès: on som i cap a on volem anar?

Autoorganització col·lectiva per un canvi de model energètic.

26 de novembre de 2022 (de 10 a 13:30h). Escorxador de Vilafranca del Penedès.

Assisteixen un total de 25-30 persones: aproximadament unes 10 dones i la resta homes, provinents d'unes 10 poblacions diferents de la vegueria del Penedès i de 3 poblacions de fora d'aquest àmbit.

DEBATS CONTEXTUALITZATS:

- Dirigit a la ciutadania, entitats socials i administracions públiques del Penedès.
- Enfocat a explicar projectes catalans d'autoorganització col·lectiva que contribueixen al canvi de model energètic i debatre sobre les possibilitats d'impulsar iniciatives similars en el Penedès.

SÍNTESIS DE CONSENSOS

Les iniciatives que s'ha presentat tenen com a denominadors comuns:

- La **col·laboració**, la voluntat d'anar junts, el suport mutu, la cultura associativa, etc. En totes hi ha una col·laboració i voluntat d'entesa tant entre diferents persones com entre diferents sectors socials, econòmics, administratius...
- Hi ha un **assessorament** i recolzament tècnic, econòmic, financer, etc. per part d'empreses especialitzades en energia i comunitats energètiques que ajuden a definir la comunitat per cada realitat específica.
- Són **nodes de canvi** que preveuen continuar creixent i estenent el seu exemple i projecte.

El debat produït entorn als diferents MODELS DE DEMOCRATITZACIÓ ENERGÈTICA LOCAL, descriuen el tipus d'iniciativa col·lectiva que es voldria promoure per democratitzar el sector energètic, a partir de quatre variables diferents:

Formes de creació

De les quatre modalitats proposades (grup fabricat, fundat, autoorganitzat o circumstancial) es consideren adequades dues opcions. No es veu bé partir d'un grup fabricat. Tampoc és l'ideal que la comunitat energètica sorgeixi de forma circumstancial (seria bo no haver d'arribar al límit que siguin les circumstàncies externes les que formin la comunitat, perquè et pots trobar que no hi hagi cap lideratge clar i, per tant, que no prosperi adequadament). I, en definitiva, es considera que el projecte col·lectiu hauria de sorgir; o bé 1) d'un grup autoorganitzat, o bé 2) d'un grup fundat.

Pel que fa a l'**autoorganització**; el desig ideal és que tothom col·labori. I que la comunitat sorgeixi de la interacció entre persones que acaben definint uns propòsits i unes estructures comuns. Si a més, aquestes persones ja tenen una història comuna i estan acostumades a

compartir, es facilita la creació i durabilitat de la comunitat. En aquest sentit, la tradició de l'associacionisme (especialment el cooperativisme cultural) que és molt fort al Penedès pot ser una bona oportunitat en propostes de governança energètica.

Pel que fa a l'opció que la **comunitat estigui fundada** per un grup de persones, que després s'anirà ampliant a mesura que noves persones vulguin unir-s'hi, també es considera una bona opció. D'una banda, perquè "normalment cal que algú tingui la idea, i no és tan fàcil ser autoorganitzat". De l'altra banda, perquè moltes de les dinàmiques ciutadanes per incidir sobre el desenvolupament energètic són moviments reactius que solen estructurar-se en forma de plataformes, massa cops mancats d'un lideratge clar i –encara menys- d'una formulació d'alternatives.

Ara bé, en relació a quin hauria de ser el paper de l'administració en la creació de comunitats energètiques, hi ha dos posicionaments diferents:

- 1) Per alguns el tutoratge públic és importantíssim. De fet, es constata que en tots els casos de comunitats energètiques residencials hi és. Les administracions locals poden entomar la inquietud de la societat civil i crear un grup motor local amb la participació mixta, de la ciutadania i dels responsables polítics.
- 2) Per altres és millor que no hi hagi un lideratge dels ajuntaments; "la presència del consistori amb els seus ritmes i procediments llargs dificulta més que no ajuda", "l'administració és reactiva i no proactiva" i, per això, molts tampoc hi confien massa.

Valors fonamentals

A l'hora de valorar quina cultura hauria de predominar en el sí del projecte col·lectiu (cultura comunitària, tècnica, material, institucional i emergent) hi ha dues opcions escollides. Es tria; o bé 1) la cultura comunitària, o bé 2) la cultura emergent.

Pel que fa a la **visió comunitària** (o sigui, aquella que té com a valors principals compartir, cuidar, relacionar-se), es considera que si l'element comunitari hi és, aquest t'ajuda a poder incorporar tots els altres valors i a realitzar totes aquestes dimensions que són també necessàries per a que la comunitat prosperi.

Pel que fa a la **cultura emergent**, es parla de perspectiva a llarg termini, capacitat d'evolució (tecnologia, gestió de residus, circuit energètic...) i d'innovar des de baix.

En general, no agrada que es prioritzi la cultura material (que és com s'estan fent ara les coses). I torna a haver diferències quant a la percepció de lo institucional:

- Hi ha una línia que està en contra que predomini l'element institucional (que valora l'ordre, les normes i la creació d'estructures formals), perquè coarta la innovació, lo emergent.
- Hi ha una línia que no ho descarta del tot. Es comenta que, per exemple, si ja tens uns estatuts, és a dir, quelcom establert, és més senzill anar avançant. O que quan s'arribi a situacions crítiques caldrà ser més institucional i posar ordre.

Tipus de motivació inicial

Pel que fa a la motivació, algunes persones consideren que s'ha de crear amb el propòsit principal de **contribuir a la transició energètica**. Creuen que és la més important perquè inclou les altres i a més implica la voluntat de canvi.

També es veu important que la comunitat energètica sigui una forma de **control social del sector energètic** (no sols de la instal·lació i generació, també de la distribució d'energia i la producció de les plaques). En aquest sentit, la possibilitat que les instal·lacions de generació i distribució d'energia siguin de titularitat territorial (fins i tot si estan en mans privades), també és considera una motivació que empeny el canvi.

Ara bé, malgrat la transició energètica sigui l'ideal, pot ser un concepte molt abstracte per molta gent i només mobilitza una petita part de la ciutadania, aquella convençuda de les urgències de la crisi climàtica. Per això, es creu que **factor econòmic** - l'increment dels costos de l'energia i l'oportunitat d'accedir a ajudes públiques- és la gran palanca per aconseguir adhesions àmplies.

Tipus de participació ciutadana

Hi ha un ampli consens que, com a ideal, la ciutadania no hauria d'adoptar el rol de client en les noves iniciatives d'energies renovables. Malgrat pot arribar a ser inevitable si es va ampliant la producció renovable local ("sempre hi ha gent que vol pagar i prou") i que normalment hi ha un grup motor i el 80% són clients.

Tampoc convenç gaire que la ciutadania participi només en el finançament. Es considera que en aquests plantejaments hi ha poca governança, malgrat les experiències que estan proliferant en l'actualitat, i que cal una major incidència a les mans de la societat civil.

En canvi, es veu amb bons ulls que sigui la ciutadania la que prengui la iniciativa i participi en la definició dels valors, model econòmic, forma jurídica, tipus de governança... que la participació sigui voluntària i en un espai (per exemple, de cooperativa) que tingui una gestió i governança independent dels avatars polítics i administratius, i en el que hi hagi un marc de poder d'igualtat.

En tot cas, es considera que l'ideal seria que la ciutadania establís una relació de **coresponsabilitat** en el sí de la comunitat energètica i del sistema en general. Implicar-se en el dia a dia i en les decisions estratègiques del col·lectiu, ajuda a comprendre millor el sistema energètic, què implica la producció i la qüestió del consum (en què s'utilitza, perquè i com).

D'altra banda, es realitza conjuntament un MAPA DE FRENS I PALANQUES PER A IMPULSAR INICIATIVES COL·LECTIVES, que ens ajuda a saber quin és el context de partida que ens trobem al Penedès per impulsar aquestes iniciatives:

FRENS PER IMPULSAR INICIATIVES COL·LECTIVES EN EL SECTOR ENERGÈTIC

Creences que ens fan de FRENS

- Hi ha una inconsciència col·lectiva de la gravetat de l'emergència climàtica global; "la gent no s'ho acaba de creure".
- Falta de coneixement i informació sobre la qüestió (no sabem què impliquen les diferents energies renovables, no s'analitza conscientment el que necessitem...).
- Percepció que la qüestió és enormement complexa i difícil d'abastar.
- Individualisme, dificultat en l'assumpció de compromisos personals per part de la ciutadania, tendència a cercar solucions individuals (defugint les col·lectives)...
- Creença en el progrés / idea de creixement il·limitat, model cristià-capitalista (supremacia dels humans), visió a curt termini....
- Visió conservadora de les coses, que fa que hi hagi reticències al canvi, que considera el paisatge inamovible, fixe ("sense poder evolucionar").
- La idea de separació entre paisatge rural/paisatge urbà/paisatge vitivinícola.
- Pensar que el fet de ser un territori eminentment agrícola, rural, no consumim tanta energia com en altres zones.
- Idea preconcebuda que les grans empreses que controlen el mercat energètic no renunciaran als seus privilegis en favor de la democratització del sistema.

Emocions que ens fan de FRENS

- Hi ha un sentiment de rebuig a l'alarmisme i al fatalisme, que pot esdevenir paralizzador o, directament, negacionista.
- Falta de confiança en els altres, desconfiança en tot allò públic i col·lectiu.
- Inseguretat envers a l'administració pública i el sistema actual. Context normatiu i institucional canviant i incert, que genera dubtes, pors, sensació que "mai se sap".
- "Estem escaldats, a la defensiva, sensibles" degut al mal funcionament de les institucions públiques, a la realitat de cada dia, etc.
- Desconcert sobre el camí a seguir, no tenim clar qui ho hauria de liderar ni com fer-ho.
- No atrevir-te a participar per falta de coneixement, per sentir-se ignorant en el tema.
- Es malfia dels mercats i els números sobre els costos econòmics espanten.
- La sensació de "transformar hectàrees de vinya en hectàrees de plaques solars".
- La sensació de "precarietat energètica".
- Sensació de solitud per part de les administracions que proposen polítiques de canvi.
- Por a perdre el que tens (comoditat, consum, Estat del benestar...)
- Desesperança → impotència / tristesa
- Cansament per l'esforç requerit
- Sensació per situació insuperable
- «Tecno-optimisme»

Accions que ens fan de FRENS

- Inèrcies que porten a perpetuar el model i no plantejar-se un escenari de ruptura.

- El sistema institucional i econòmic no està pensat per les energies renovables. Està pensat pels combustibles fòssils. I només fa que posar traves (individual vs. comunitari, grans empreses vs. petites empreses...).
- Els poders econòmics estan posant frens i incidint en aspectes polítics i tècnics. I no hi ha implicació política que doni força a les iniciatives que van sorgint.
- Manca de planificació a mig i llarg termini.
- No s'estan aprofitant les sinèrgies entre iniciatives i agents.
- Excés de consumisme.
- Localització del Penedès en una zona de pas i eminentment plana, propera a l'àrea metropolitana de Barcelona que propicia la concentració d'infraestructures i la producció per a altres zones.
- Ruralitat del Penedès que necessita mobilitat i que té dificultats per crear comunitats energètiques, les quals estan més pensades per zones urbanes.
- Falta de subvencions, ajuts, de finançament.
- Poca pedagogia, poca realització de tallers ciutadans, de presència en les escoles. I dificultat per crear grups de treball i participació.
- Exemples d'instal·lacions d'energies renovables que han destruït el territori.
- "Mandra", incapacitat o falta de voluntat política des de les administracions per liderar la transformació en els models energètics.
- Legislació massa complexa i uns accessos a les ajudes públiques laberíntiques, intel·ligibles pel ciutadà, i de molt difícil reforma.
- Impostos / inflació / llei

PALANQUES PER IMPULSAR INICIATIVES COL·LECTIVES EN EL SECTOR ENERGÈTIC

Creences que ens fan de PALANCA

- La cada vegada major consciència que hi ha una emergència climàtica i energètica. La gran sensibilització de les noves generacions en els valors de la sostenibilitat i l'ecologisme.
- Els convenciments sobre que la preservació de l'entorn i del medi ambient comporten beneficis no només en la salut i la qualitat de vida, sinó també econòmics i socials.
- Tenir en compte les generacions futures a l'hora de prendre decisions en matèria d'energia.
- Tenir mentalitat col·lectiva i social per encarar el bé comú. Sentit del cooperativisme / associacionisme.
- Creure que en el món rural hi ha molt sòl i teulades disponibles per posar plaques solars.
- Una consciència i una voluntat activa adreçada a l'estalvi econòmic.
- Creure en la idea de la resiliència

Emocions que ens fan de PALANCA

- La pertinença al paisatge, la voluntat de voler-lo mantenir, ens fa que pensem en lo col·lectiu i evitar especulacions individuals que el malmeten.
- Les ganes que hi hagi un canvi, de conèixer i impulsar iniciatives.
- Esperança en el futur
- Sentir que som capaços d'adaptar-nos al medi, que som resilients.
- Instint de supervivència
- Entorn purificat que ens permet respirar (Penedès)

Accions que ens fan de PALANCA

- L'educació responsable a les escoles, facilitar l'accés al coneixement (difondre i fer divulgació tècnica) i disposar d'assessorament.
- Realització d'experiències pilots des de la base social i col·lectiva per ajudar a: no fer grans errors i poder fer modificacions, com a font d'inspiració, per demostrar que és possible, i com a estímul per a noves normatives.
- Experiències de comunitats energètiques en el Penedès que ja estan estudiades i/o en promoció (Sant Jaume, Mediona, Covides...) que van posant el tema en l'agenda política i social.
- L'existència d'organitzacions consolidades en el Penedès (CEPVi, SOS Penedès...) que estan mentalitzades sobre la qüestió.
- Col·laboració descentralitzada
- Existència de zones de polígons i equipaments, etc. molt àmplies que permeten molta generació.
- Els elevats preus de l'energia, la "carestia energètica", situacions de crisi (com la guerra), i el progressiu canvi d'hàbits que s'està donant en el consum energètic.
- La finestra d'oportunitat que s'ha obert normativament a nivell europeu per a la creació de comunitats energètiques. I realització de reformes normatives que facilitin el camí.
- La institució de l'Agència comarcal de l'energia com a bona eina per la seva proximitat al territori i a institucions i ciutadania.
- Presència de la qüestió als mitjans de comunicació
- Avantatges materials immediates de les comunitats energètiques.